

วิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อมหาอำนาจยุโรป

นางสาว อัมพร ตั้งเสวี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาประวัติศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๒

THE DIPLOMACY OF KING RAMA V TOWARDS THE EUROPEAN POWERS

Miss Amporn Tangseree

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1979

หัวข้อวิทยานิพนธ์ วิเทโสบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีคอมพิวเตอร์
 ยุโรป
 โดย นางสาวฉั่มพร ตั้งเสริ
 ภาควิชา ประวัติศาสตร์
 อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.วไล ฅ บ่อมเพชร
 รองศาสตราจารย์ ประทุมพร วัชรเสถียร

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับเป็น ส่วนหนึ่งของการศึกษา
 ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... *ฉั่มพร ตั้งเสริ* คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
 (รองศาสตราจารย์ ดร.สุประวิทย์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... *ฉติมา พิทักษ์ไพรวรรณ* ประธานกรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ฉติมา พิทักษ์ไพรวรรณ)

..... *วิลาสวงศ์ พงศบุตร* กรรมการ
 (ศาสตราจารย์ วิลาสวงศ์ พงศบุตร)

..... *วไล ฅ บ่อมเพชร* กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ดร.วไล ฅ บ่อมเพชร)

..... *ประทุมพร วัชรเสถียร* กรรมการ
 (รองศาสตราจารย์ ประทุมพร วัชรเสถียร)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ วิเทศบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อมหาอำนาจ
ยุโรป

ชื่อนิสิต นางสาวอัมพร ดั่ง เสรี

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.วไล ฌ บ้อมเพชร
รองศาสตราจารย์ประทุมพร วัชรเสถียร

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา ๒๕๒๒

บทคัดย่อ

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นช่วงระยะเวลาที่ประเทศไทย ต้องเผชิญกับการคุกคามของชาติมหาอำนาจจักรวรรดินิยมอย่างรุนแรง จากการที่นานาประเทศเพื่อนบ้านของไทยล้วนตกเป็นอาณานิคมไปแล้วทั้งสิ้น จึงทำให้รัฐบาลไทยต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศ ด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะเกรงว่าชาติมหาอำนาจจักรวรรดินิยมตะวันตกจะรวมประเทศไทย เข้าเป็นอาณานิคมของคนด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ มุ่งศึกษาถึงนโยบายและวิธีการดำเนินนโยบายต่างประเทศของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมหาอำนาจยุโรป. ตลอดจนวิเคราะห์ ถึงผลของการดำเนินนโยบายดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้มุ่งศึกษาถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศของ มหาอำนาจจักรวรรดินิยมอังกฤษและฝรั่งเศสต่อประเทศไทย และวิเคราะห์จุดประสงค์ของการดำเนิน นโยบายดังกล่าวด้วย

ผลของการวิจัยพบว่า ประเทศไทยเป็นเพียงประเทศเดียวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ สามารถรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของมหาจักรวรรดินิยม ด้วยสาเหตุ ๒ ประการ คือ การ ดำเนินนโยบายรักษาความอยู่รอดด้วยการผูกพันใกล้ชิดกับมหาอำนาจยุโรปอื่นๆ อันมี รัสเซีย และ เยอรมนี นอกเหนือไปจากอังกฤษและฝรั่งเศสซึ่งเป็นผู้กรณียกับไทย การดำเนินนโยบายของพระบาท สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดังกล่าว มีผลทำให้ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสต้องไตร่ตรองถึงความ สัมพันธระหว่างไทยกับรัสเซีย และเยอรมันว่าเป็นไปอย่างลึกซึ้งเท่าใด และสองประเทศนี้จะเข้า

ช่วยประเทศไทยหรือไม่ในเวลาประเทศไทยถูกตนรุกราน และสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของประเทศไทย ซึ่งอยู่ระหว่างอาณานิคมของประเศมหาอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศส ก็มีส่วนสำคัญต่อความปลอดภัยของไทย อีกด้วย เพราะทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสไม่ประสงค์ที่จะให้อาณานิคมของตนติดกันตั้ง เช่น ในบริเวณอื่นๆ ของโลก ที่มักจะมีการปะทะกันอยู่เสมอ ดังนั้นจุดประสงค์ของมหาอำนาจทั้งสอง คือ การให้ประเทศไทย มีฐานะเป็นรัฐกันชนของคนในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The Diplomacy of King Rama V Towards European Powers
Name Miss Amporn Tangseree
Thesis Advisor Associate Professor Dr.Valai Na Pombejr
 Associate Professor Prathoomporn Vajrasathira
Department History
Academic Year 1979

Abstract

During the reign of King Rama V, it was a crucial period of Thai history when Thailand was challenged by the forces of Western imperialism. As her neighboring countries were all colonies of the Western imperialism it was necessary for the Thai Government to be cautious in its foreign policy for fear of the influence and annexation.

This is a study of King Rama V's diplomatic efforts in dealing with European powers, including an analysis of his policy. In addition, it is also a study of the European power's diplomatic approaches to Thailand, including an analysis of their policies.

The research finding is that Thailand was the only country in Southeast Asia that remained safe from colonization by Western imperialists. Two points are discussed. First, it was King Rama V who tactfully implemented the "Survival Diplomacy" by establishing a close relationship with other European Powers, Russia and Germany for example, as a balance against England and France, the dominant powers in the region. Such diplomacy, carefully executed by King Rama V, made the imperialists wonder how far the relationship of these three countries would go; whether Russia

and Germany would help Thailand in case of their annexation. Second, the geography of Thailand also contributed to Thailand's survival. As Thailand was sandwiched between the colonies of England and France, the two powers preferred the status quo. They wished to avoid the sort of physical contact between their claimed territories that had led to continued conflicts in other parts of the world. Therefore, their aim was to have Thailand remain a buffer-state between the French colonies on Indochinese Peninsula and British Burma.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่องวิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อมหาอำนาจตะวันตก ผู้เขียนต้องเผชิญกับอุปสรรคบางประการในการค้นคว้าและวิจัย อย่างไรก็ตามวิทยานิพนธ์ที่เกิดจากการวิจัยเรื่องนี้ ก็สำเร็จลงได้ด้วยดี

นอกจากนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นได้ด้วยคำแนะนำ เอกสาร ความช่วยเหลือตลอดจนการตรวจแก้จาก อาจารย์ วไล ฌ ป้อมเพชร และอาจารย์ประทุมพร วิชรเสถียร รวมทั้ง อาจารย์ธิติมา พิทักษ์ไพรวรรณ และอาจารย์วิลาสงส์ พงสะบุตร ที่ช่วยแสดงความคิดเห็นแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

ขอขอบคุณอาจารย์แฉงสุข นุ่มนนท์ ที่ให้ความช่วยเหลือในด้านเอกสารบางอย่างตลอดจนเพื่อนๆ พี่ๆ น้องๆ ที่ให้ความช่วยเหลือ และกำลังใจต่างๆ แก่ผู้เขียน

สำหรับพระคุณของพ่อและแม่ที่รอคอยความสำเร็จของผู้เขียนด้วยความอดทน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ	ช
บทที่	
๑. บทนำ	๑
๒. ผู้นำกับการดำเนินนโยบายต่างประเทศ	๕
- ปัญหาที่มีผลกระทบต่อ การดำเนินนโยบายต่างประเทศ	๕
- ผู้นำกับการบริหารประเทศ	๙
- ลักษณะนโยบายต่างประเทศของไทย	๑๑
๓. ความยุ่งยากที่เกิดจากอิทธิพลของมหาอำนาจตะวันตก	๑๔
- นโยบายของอังกฤษและฝรั่งเศสในประเทศไทย	๑๔
- สัมพันธภาพระหว่างไทย-อังกฤษ	๒๑
- สัมพันธภาพระหว่างไทย-ฝรั่งเศส	๓๐
๔. วิกฤตการณ์ ร.ศ.๑๑๒ และผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงการดำเนิน วิเทศนโยบายของไทยในด้านนโยบายต่างประเทศ	๔๔
- การดำเนินนโยบายกับอังกฤษ	๔๔
- การดำเนินนโยบายกับรัสเซีย	๖๐
- การดำเนินนโยบายกับเยอรมัน	๗๔
๕. วิเคราะห์วิเทศนโยบายต่อมหาอำนาจตะวันตกของพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	๙๒
๖. บทสรุป	๙๕
บรรณานุกรม	๙๗
ภาคผนวก	๑๑๑
ประวัติการศึกษา	๑๒๓

บทนำ

ปัญหาและความสำคัญ

นับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียและแอฟริกา ล้วนต้องตกอยู่ในภาวะอันตรายจากการเผชิญกับการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกในยุคจักรวรรดินิยม ประเทศไทยก็เช่นกันกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคแถบนี้ที่คองเผชิญกับการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนับตั้งแต่ครั้งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ เป็นต้นมา รัฐบาลไทยเริ่มตระหนักถึงภัยอันตรายจากการคุกคามของมหาอำนาจตะวันตก รัฐบาลไทยได้ทำการปรับปรุงการปกครองภายในประเทศให้ทันสมัยอย่างอารยะธรรมตะวันตก อาทิเช่น การปฏิรูปการศึกษา ระบบกฎหมาย การคมนาคม การป้องกันประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ในด้านนโยบายต่างประเทศ รัฐบาลไทยได้พยายามที่จะไม่เข้าแทรกแซงหรือขัดขวางผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของมหาอำนาจตะวันตก แต่ความพยายามของประเทศไทยมิได้เป็นไปดังที่ได้หวังไว้ ทั้งนี้เนื่องมาจากการเรียกร้องผลประโยชน์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งบ่อยครั้งข้อเรียกร้องต่างๆ มีลักษณะเป็นการข่มขู่ และคุกคามอธิปไตยของไทย

การคุกคามของมหาอำนาจตะวันตกได้รุนแรงขึ้นตามลำดับ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะจากวิกฤตการณ์ ร.ศ. ๑๑๒ ที่บีบบังคับให้รัฐบาลแสวงหาทางออกโดยการพยายามดำเนินความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับมหาอำนาจชาติอื่นๆ เพื่อเป็นการคานอำนาจของจักรวรรดินิยมอังกฤษและฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อเป็นการคานอำนาจของฝรั่งเศสที่รัฐบาลไทยไม่สามารถยุติข้อบาดหมางในบริเวณทางภาคตะวันออกของไทยซึ่งเป็นปัญหาที่รัฐบาลไทยจำต้องแสวงหาทางประนีประนอมกับฝรั่งเศสให้เร็วที่สุด

ชาติมหาอำนาจต่างๆ ที่รัฐบาลไทยพยายามดำเนินความสัมพันธ์อันใกล้ชิดด้วย เป็นชาติแรกคือ อังกฤษ ซึ่งเป็นคู่แข่งของฝรั่งเศสนั่นเอง รัฐบาลไทยตระหนักดีว่า จากการแก่งแย่งผลประโยชน์ซึ่งกันและกันระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสนั้น อาจจะเป็นผลให้อังกฤษไม่อาจจะปล่อยให้ฝรั่งเศสทำตามความพอใจของตนได้ตามลำพัง และจากการที่ฝรั่งเศสมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันกับรัสเซียด้วย สัญญาข้อตกลงความร่วมมือทางการเมืองและการทหาร ทำให้รัฐบาลไทยมองเห็นความหวังที่จะเจรจาดตกลงกับฝรั่งเศสในปัญหาต่างๆ โดยอาศัยความสัมพันธ์อันสนิทสนมระหว่างไทย-รัสเซีย นอกจากนั้น

อิทธิพลของการค้าของเยอรมันในประเทศไทย ก็มีส่วนทำให้รัฐบาลไทยเห็นความสำคัญของเยอรมันว่าอาจจะสามารถคานอิทธิพลทางการเมืองของฝรั่งเศสได้

นโยบายของอังกฤษและฝรั่งเศสต่อประเทศไทยก็มีส่วนสำคัญต่อความอยู่รอดของประเทศไทยด้วย เพราะทั้งสองประเทศไม่ต้องการที่จะให้อาณานิคมของตนอยู่ติดกัน เหมือนกับอาณานิคมของตนในบริเวณอื่นๆที่มักจะมีเรื่องกระทบกระเทือนกันอยู่เสมอ ซึ่งความประสงค์ดังกล่าวของทั้งสองประเทศได้แสดงออกมาให้เห็นจากสนธิสัญญาปี ค.ศ. ๑๘๘๖ เกี่ยวกับการร่วมกันรับรองอิปโตยในบริเวณลุ่มน้ำเจ้าพระยา

เพราะฉะนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมหาอำนาจต่างๆจะแสดงให้เห็นถึงนโยบายของรัฐบาลไทย ในการนำชาติต่าง ๆ มาถ่วงดุลอำนาจของฝรั่งเศสว่า ได้ผลสำเร็จมากน้อยเพียงไร รวมทั้งนโยบายของอังกฤษและฝรั่งเศสต่อประเทศไทยว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับต่อความอยู่รอดของประเทศไทยเพียงไรด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาถึงการแผ่ขยายอิทธิพลของจักรวรรดินิยมตะวันตกในปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ถึงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ที่มีต่อประเทศไทย
๒. เพื่อศึกษาถึงวิเทโศบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในฐานะผู้นำที่มีต่อมหาอำนาจอังกฤษและฝรั่งเศส
๓. เพื่อศึกษาถึงความสำเร็จของนโยบายของพระองค์ว่า เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยรอดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษและฝรั่งเศส

ขอบเขตของการวิจัย

ทำการศึกษาถึงอิทธิพลและภัยอันตรายจากลัทธิจักรวรรดินิยม ในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และวิธีการที่พระองค์ทรงใช้ในการแก้ปัญหาเพื่อความอยู่รอดของประเทศไทยด้วยนโยบายถ่วงดุลอำนาจตลอดรัชกาลของพระองค์

วิธีการดำเนินการค้นคว้าและวิจัย

การศึกษาค้นคว้าเรื่องนี้ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) และเสนอรายงานแบบพรรณาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า จะใช้จากหลักฐานชั้นต้น (Primary Source) เป็นหลัก เช่น หนังสือโต้ตอบทางราชการ บันทึกแนวพระราชดำริ พระดำริและความคิดเห็นของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย ตลอดจนบทความจากหนังสือพิมพ์ต่างๆ เป็นต้น สำหรับหลักฐานชั้นรอง (Secondary Source) ซึ่งใช้ประกอบการวิจัย ได้แก่ บทความ หนังสือ วิทยานิพนธ์ เป็นต้น

แหล่งที่ใช้ในการค้นคว้า ได้แก่ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร กองบรรณสาร กระทรวงต่างประเทศ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะอักษรศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์

ความสำคัญหรือประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยนี้

- ๑. การรู้ถึงภัยอันตรายที่เกิดจากภาวะคุกคามของมหาอำนาจจักรวรรดินิยมที่มีต่อไทยในอดีต
- ๒. ทำให้รู้ถึงวิธีการแก้ปัญหาที่คล้ายคลึงกันของผู้นำยุคต่างๆของไทย ในเวลาที่ต้องเผชิญหน้ากับการคุกคามของมหาอำนาจ

อักษรย่อที่ใช้ในเชิงอรรถ

การใช้อักษรย่อจะแบ่งตามสถาบันต่างๆ

๑. หจช.	หมายถึง	หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร
ร.๕	"	เอกสารในราชการที่ ๕
ค.	"	เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงต่างประเทศ
บ.	"	เอกสารแผนก เบ็ดเตล็ด
ผ.	"	เอกสารลับชุดฝรั่ง เศส-อังกฤษ

กต.	หมายถึง	เอกสารสถานทูตไทยในฝรั่งเศส
สบ.๒	"	เอกสารส่วนพระองค์กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ตปท.	"	กองบรรณสาร กระทรวงต่างประเทศ
ค. F.O.	"	เอกสารจากสถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย